

<http://www.renewtown.eu/renewtown-news/items/the-brochure-on-transnational-development-strategy-is-now-available-to-download.html>.

7. Scott S. Ideal Soviet Suburb. Social Change through Urban design / S. Stephen // Panorama. – 2009. – P. 58-62.
8. Анатомія міста: Київ. Урбаністичні студії: збірка статей, інтерв'ю, досліджень з урбаністичних студій, присвячена проблемам сучасного Києва. – К: «Смолоскип», 2012. – 195 с.
9. Андрущенко Н.П. Комплексная застройка жилых районов. Поиск, эксперимент в зодчестве Украины / Н.П. Андрущенко. – К: «Будівельник». – 1989. – 64 с.
10. Глазычев В. Урбанистика: часть 1: в 3 ч. / В. Глазычев. – М: Европа. – 2008. – с.418.
11. Глазычев В. Урбанистика: часть 2: в 3 ч. / В. Глазычев. – М: Европа. – 2008. – с.218.
12. Гонзик К. По пути к социалистической архитектуре / Карел Гонзик; [пер. с чеської]. – М.: Стройиздат, 1967. – 368 с.
13. Гутнов А. Э. Будущее города / А. Э. Гутнов, И. Г. Лежава – М.: Стройиздат. – 1977. – с. 126.
14. Жилой район и микрорайон. Пособие по планировке и застройке / [Конторович И. Я., Берюшев К. Г., Бурлаков Н. Я. и др.]; под ред. В. А. Шквариков. – М: Стройиздат, 1971. – с. 192.
15. Заера-Поло А. Политика оболочки. Политическая критика материализма / Алехандро Заера-Поло. // Project Russia. – 2011. – №59. – С. 151–168.
16. Иконников А. Эстетические проблемы массового жилищного строительства / Андрей Иконников. – Москва: Стройиздат, 1966. – 160 с.
17. Лефевр А. Идеи для концепции нового урбанизма / Анри Лефевр. // Социологическое обозрение. – 2002. – С. 19 – 26.
18. Мартин А. Идея прекрасного будущего / Андрей Мартин // Проект Россия. – 2002. - №3. – Санкт-Петербург: «4 рентгена» – С. 7 - 8.
19. Меерович М. Соцгород. Концепция социалистического расселения / М. Меерович. – Режим доступа: http://alyoshin.ru/Files/publika/meerovich/meerovich_sots.html. – Назва з екрана.
20. Писковский Ю.И. Эталоны наших городов / Ю.И. Писковский // Строительство и архитектура. – 1987. – №5. – С. 9.

Аннотация

Статья рассматривает концепцию микрорайона как промежуточное звено континууму трансформаций градостроительных принципов XX века. Советская городская планировочная единица помещена в более широкий контекст поисков и сродных концепций. Также поднят вопрос теоретического и практического значения микрорайона для развития новых планировочных принципов.

Ключевые слова: район, микрорайон, ступенчатая система обслуживания, город-сад, соседство, единица соседства, трансформация.

Abstract

The concept of the microdistrict is examined in the article as a part of the continuum of city planning principles of the 20th century. Soviet city planning unit is disposed in the wider context of the antecedent cognate conceptions. Issue of theoretical and practical meaning of microdistrict in search of new planning principles is raised.

Key words: district, microdistrict, city planning complex, stepped system of services, garden city, neighborhood, neighborhood unit, transformation.

УДК 72.03

О. О. Михайлик,

Головний спеціаліст ДП «НДП містобудування»

ЗАПЛАВА Р. ДНІПРО: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ РІВНОВАГИ

Анотація: розглянуто проблеми акваторій заплави р. Дніпро: спорудження Канівського водосховища, хаотична щільна забудова, скидання у річку неочищених стоків та ін. Визначено заходи для відновлення екологічної рівноваги, які потрібно впроваджувати комплексно.

Ключеві слова: затоплення заплави, межень, Канівське водосховище, дамби, забудова, водоохоронна зона, прибережна захисна смуга.

Акваторії заплави р. Дніпро сьогодні знаходяться у незадовільному стані і мають безліч проблем, що потребують невідкладного вирішення. Сучасна заплавна тераса добре виділена в долині р. Дніпро та його притоків у хвостовій частині Канівського водосховища та на лівому березі. На правобережжі від м. Українка до гідровузла в м. Канів заплава спостерігається тільки в долині притоків р. Дніпро. Затоплення заплави р. Дніпро відбувається під час підйому рівнів води на 2.5 – 3.0 м над меженним рівнем (межень – період, не менше 10 днів, протягом якого в річці спостерігаються найменші рівні й витрати води; в цей час річки живляться, переважно, ґрунтовими водами). Характерною рисою режиму рівнів р. Дніпро була і залишається наявність вираженого щорічного піку весняної повені, після якої спостерігаються низькі рівні межені з нечисленними піками під час злив. Тривалість затоплення заплави на різних ділянках є неоднаковою й залежить від висоти повені. В середньому заплава затоплюється на 2-3 тижні, а під час високих повеней (1917, 1939, 1970 рр.) – до 1,5 місяця. Під час пропуску повені 1970 року (повінь 1%-ї забезпеченості) підняття рівні води протягом короткого проміжку часу (менше тижня) призвело

до значного затоплення та підтоплення прибережних територій (майже 30 тис. га приміських земель).

Сучасний рівневий режим водних об'єктів Київщини тісно пов'язаний з рівневим режимом Канівського водосховища і знаходиться у прямій залежності від режиму робіт гідротехнічних споруд масиву Конча – Заспа. У зимовий період, до початку весняної повені, рівень води в усіх водних об'єктах підтримується насосною станцією «Конча – Заспа», що розташована біля Будинку відпочинку «Жовтень», на відмітках 90,70 – 91,00 мБс. На протязі лютого – березня з метою попередження задухи риби за угодою з органами рибоохорони відмітка рівня води в ставках підвищується до 91,50 мБс.

В умовах Канівського водосховища період затоплення заплави збільшився, заплава затоплюється щорічно. Канівське водосховище, останнє в Дніпровському каскаді водосховищ, працює на частково зарегульованих Київським водосховищем витратах води та незарегульованому припливі р. Десни [1]. Канівське водосховище не розраховане на регулювання високого водопілля. Робоча ємкість водосховища між НПР - нормальним підпірним рівнем - і рівнем мертвого об'єму становить 0,3 км³ та може бути швидко заповнена в будь-яке водопілля. Використання цієї ємкості для зрізання високого водопілля практично не зменшує скидних витрат через гідровузол. Невелике зрізання максимальних витрат високого водопілля можлива за рахунок ємкості форсування над НПР.

Сьогодні заплави забудовуються, що призводить до порушення екологічної рівноваги. Сучасна хаотична масова забудова заплави р. Дніпро супроводжується підвищенням існуючого рівня території способом гідронамивів до позначок, близьких до рівнів повені малої забезпеченості – 95,0–99,0 м. Це призводить до зменшення пропускної здатності заплави р. Дніпро. На сьогодні, навіть без додаткових гідронамивів, під час пропуску повеней 1%-ї забезпеченості на ділянках звуження русла р. Дніпро в районах островів Великий, Ольжин, Дикий, Княжий, Покал, між високими захисними дамбами Конча-Заспа –Плюти та Проців – Кийлів є загроза підпору води та затоплення приміської зони м. Києва та сіл Бортничі, Гнідин, Вишеньки, Плюти та Козин, між с. Плюти та м. Українка. З перекриттям старого русла р. Дніпро в районі сьомого кілометра захисної дамби Конча-Заспа–Плюти потужним земснарядом, русло перетворилось на затоку із застійною водою. У недалекому майбутньому це призведе до незворотних змін природних флори та фауни в регіоні та утворення півострова замість острова «Безіменний» (площею близько 40 га).

Захисні споруди на водосховищі, до яких відноситься також переливна та непереливна дамби масиву Конча-Заспа–Плюти, зменшили площу затоплення

прибережних земель на 25 тис. га. При подальшій забудові звужень між високими дамбами може виникнути загроза руйнації стійкості дамб та порушення режиму їх експлуатації.

Здавна акваторії заплави р. Дніпра використовувалися для судноплавства, рибальства та у рекреаційних цілях. На сьогодні характерною особливістю цієї місцевості є велика частка урбанізованих територій, що тягне за собою скорочення відкритих просторів. Зони щільної забудови нівелюють найцінніші прибережні території. Саме тому в планувальній організації прибережної території необхідно намагатися зберегти достатні за розміром відкриті простори. Забудовані території та відкриті простори повинні бути єдиною функціонально-планувальною прибережною територією. Рівень благоустрою прибережних територій повинен відповідати величині рекреаційних навантажень на природні комплекси, перешкоджаючи їх деградації.

Сучасний стан використання території в заплаві р. Дніпро характеризується економічно та екологічно порушеннями співплоч: переважає індивідуальна забудова садибного та котеджного типу і майже зовсім відсутні об'єкти лікувально-оздоровчого та спортивного призначення; значно нижчою від нормативної є забезпеченість закладами соціального та культурно-побутового, розважального напрямку, майже повністю не функціонують бази відпочинку та дитячі табори, здійснюється неконтрольоване їх використання одночасно зі зміною цільового призначення.

Масова забудова заплавної ділянки і прилеглих до них територій, повсюди здійснюється шляхом, що є руйнівним для ландшафтних комплексів. Нідє не спостерігається намагання вписати будівлі в природний ландшафт. Місця нового проживання на забудованих територіях заплави відгороджуються парканами. Все це призводить до знищення тих нечисленних територій заплави р. Дніпро, що залишилися після створення каскаду дніпровських водосховищ. Втрата цих ландшафтних комплексів є безповоротними втратами біорізноманіття й призводить до дестабілізації прибережних екологічних систем.

Прилегли до суходолу ділянки Канівського водосховища є, як правило, затоками та міжострівними мілководдями з ускладненим водообміном. Ступінь їхнього заростання, яке носить поясний характер, – 40-70%, домінуючі рослинні угруповання – ценози з домінуванням глечиків жовтих, латаття білого, водяного горіха плаваючого, очерету звичайного, рогозів вузьколистого та широколистого. На більш відкритих ділянках, що зазнають впливу вітрохвильового водообміну, розвиваються угруповання широколистяних рдесників. Тут зафіксована рослинність з плаваючими листками (глечики жовті, стрілолист), повітряно-водна рослинність (очерет звичайний, рогоз

вужколистий). На острові «Безіменний» переважають верба біла, тополя чорна, сосна, кущ аморфи.

На екологічний стан цієї акваторії значний вплив мають території у водозборі верхів'я Канівського водосховища, а саме: басейни річок Віта, Либідь, Нивка, Дарниця тощо. Заплава р. Віта – це зона інтенсивного хімічного забруднення, яке обов'язково потрапляє до Дніпра. У басейні р. Віта розташовано міські звалища сміття (полігони 1 та 5). Протягом багатьох років до полігону 1 (глибокий яр біля вул. Любомирської) скидали метали, ртутні лампи, хімічні та медичні препарати. Зараз звалище сміття є законсервованим, але, фактично, це є хімічним реактором, де зосереджено майже всю «таблицю Менделєєва». На сьогодні в колодязях с. Чапаєвка вода є непридатною для споживання – вміст свинцю та цинку перевищує гранично допустимі норми у десятки разів. Другий забруднювач басейну р. Віта – міське звалище сміття у яру між селами Креничі та Підгірці (полігон 5).

Значне забруднення водних ресурсів Канівського водосховища відбувається внаслідок скидів недостатньо очищених стічних вод, що надходять з Бортницької станції аерації (БСА) та неочищених стічних вод з приток Дніпра у межах м. Києва (річки Либідь, Нивка, Дарниця тощо), звідки надходять зливові стоки та їх інгредієнти, а саме: зливовий стік дощових і снігових вод, твердий стік у ньому, нафтопродукти, плаваюче сміття розноситься вітром вздовж берегів, нафтопродукти погіршують якість води. При неефективній роботі очисних споруд м. Києва кількість забруднюючих речовин в об'ємі недостатньо очищених зворотних вод збільшується. Сучасна широкомасштабна забудова без належного відведення побутових стоків (каналізації) призводить до різкого погіршення санітарного стану берегової зони та мілководь. На сьогодні робота БСА вже відпрацювала свій експлуатаційний термін і потребує негайної реконструкції. Відкладання її на невизначений термін може призвести до негативних незворотних екологічних наслідків.

Для вирішення існуючих та упередження потенційно екологічних проблем, для відновлення порушених комплексів річкових долин необхідно встановити та відвести межі водоохоронних зон (ВЗ) та прибережних захисних смуг (ПЗС), особливо біля котеджних містечок, виконати заходи з їх інженерного та біотехнічного упорядкування. При цьому необхідно дотримуватись вимог нормативно-правових та методичних розробок з врахуванням специфіки об'єкту, сучасного екологічного стану водного об'єкту, що межує з ділянкою забудови.

Згідно Водного кодексу України водоохоронні зони встановлюються для створення сприятливого режиму водних об'єктів, попередження їх

забруднення, засмічення та вичерпання, знищення навколо водних рослин і тварин, а також зменшення коливань об'ємів стоку вздовж річок, морів та навколо озер, водосховищ та інших водойм [2].

Водоохоронна зона є природоохоронною територією регульованої господарської діяльності. Встановлення водоохоронних зон не призводить до вилучення земель у власників та користувачів, а також зміни форм власності на землю, за винятком земель прибережних захисних смуг. Землі прибережних захисних смуг, крім земель, віднесених до лісового фонду, належать до земель Водного фонду і є власністю держави й надаються лише в користування – постійне або тимчасове (оренду) [3].

Межі водоохоронної зони встановлюються з урахуванням рельєфу місцевості, поширення процесів затоплення та підтоплення земель, інтенсивності руйнування берегів та розвитку ерозійної активності, конструкції берегозахисних споруд, цільового призначення земель на території водоохоронної зони [8].

Якщо зовнішня межа водоохоронної зони (ВЗ) співпадає з межею ділянки забудови, зовнішні межі водоохоронної зони на території забудови доцільно закріпити насадженням кущів та дерев. Структуру, породи дерев та кущів необхідно підбирати з урахуванням ґрунту, рівня ґрунтових вод, довговічності, естетичності та ландшафтного дизайну. Прибережні захисні смуги (ПЗС) встановлюються в межах водоохоронних зон навколо водойм уздовж урізу води з метою охорони поверхневих водних об'єктів від забруднення та засмічення, збереження їх водності [2]. ПЗС бажано закріплювати деревами та чагарниками з урахуванням ландшафтних особливостей території, ефективного використання насадженнями водоохоронних функцій, а також можливостей рекреаційного використання та естетичності створених насаджень [4].

Від стану ВЗ та ПЗС залежить екологічний стан та якість водного об'єкту на території забудови. При належному інженерно-біотехнічному упорядкуванні ВЗ та ПЗС будуть утворені бар'єри на шляху повеневого стоку забруднених вод. Інженерні заходи виконуються згідно з вимогами благоустрою та захисту від затоплення, підтоплення, руйнування берегів.

Таким чином, пропонуються наступні основні інженерно-архітектурні заходи для захисту заплавної території:

- організаційні заходи щодо загальних планувальних рішень і закріплення в натурі зовнішніх меж ВЗ та ПЗС;
- створення пішохідних доріжок вздовж узбережжя внутрішньої акваторії;
- інженерні заходи:
 - захист території від затоплення та підтоплення повеневидами водами 1% забезпеченості стоку;

- розчищення внутрішньої акваторії;
- влаштування очисних споруд зливової та господарсько-побутової каналізації згідно архітектурно-будівельних рішень;
- біологічні заходи:
- залуження та заліснення укосів берегів і територій, прилеглих до водного об'єкту на території ПЗС;
- насадження дерев та кущів згідно загального дендрологічного плану.

Заходи із захисту та реабілітації заплавлених територій необхідно вирішувати комплексно, разом з формуванням на цих територіях ВЗ та ПЗС та відповідної ландшафтної структури. У разі дотримання необхідних санітарно-гігієнічних норм та обмежень господарської діяльності територію ПЗС можна використовувати для рекреаційної зони [4].

Експлуатація водного об'єкту та його ПЗС і смуги відведення за проектом виконується спеціальною службою, що створюється забудовником. Режим експлуатації території, залуження та заліснення з урахуванням їх водоохоронного призначення повинен передбачати постійний догляд за станом рослинності: рубки догляду, викошування, боротьба з бур'янами тощо [8]. Також доцільно виконувати моніторинг екологічного стану акваторії.

Виходячи з містобудівної, рекреаційної привабливості територій приміської зони м. Києва, потреби в нових ділянках для розміщення всіх видів будівництва, необхідності удосконалення архітектурно-планувальної структури, забезпечення комплектності нової забудови, поліпшення архітектурно-просторової якості середовища, визначено необхідні для їх реалізації потреби в територіях різного призначення та зміни в структурі землекористування у встановленому порядку. З урахуванням містобудівних особливостей території, зручних транспортних зв'язків потрібно переглянути функціональне використання земель для збільшення ефективності їх розвитку.

Одним із головних конституційних принципів є такий, що в Україні гарантовано право на безпечне для життя та здоров'я довкілля [9]. Тому, у разі виділення та надання у власність чи орендне користування земельних ділянок, у тому числі на намивних територіях, потрібно забезпечити вільний прохід усіх громадян до водної акваторії та їх необмежене пересування у 100–метровій прибережній смузі. У районах розташування населених пунктів потрібно забезпечити потреби місцевого населення у випасанні худоби та у сінокосах, для чого потрібно передбачити збереження необхідних площ заплавлених луків.

Необхідно призупинити будь-яке господарське освоєння островів та заплавлених земель, територія яких вже є техногенно зміненою. Додаткові потреби в територіях для житлової забудови можуть бути забезпечені за рахунок підвищення ефективності використання існуючих земель населених

пунктів, використання земель дачних та садових товариств під житлову забудову за умови забезпечення їх всіма видами інженерних комунікацій. Задоволення інших додаткових потреб передбачається за рахунок скорочення площі сільськогосподарських угідь та виробничих територій, перш за все внаслідок їх економічної збитковості.

Окрім того, на наше переконання, всі острови на ділянці від гирла р. Десни до гирла р. Стугни, які на сьогодні не забудовані й не мають розвинутої рекреаційної інфраструктури, потрібно віднести до територій природно-заповідного фонду із забезпеченням відповідного охоронного статусу.

Література

1. Яцик А.В. та ін. Правила експлуатації водосховищ Дніпровського каскаду / Яцик А.В. та ін. - Київ: УНДІВЕП, «Генеза», 2003. – С. 13.
2. Водний кодекс України. – С. 47-51.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 8 травня 1996р. №486. зі змінами та доповненнями, внесеними Постановою КМ України від 24.01.2002 р. №72 «Про затвердження Порядку визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режиму ведення господарської діяльності в них».
4. ДБН Б.2.2-5:2011 «Благоустрій територій». – Київ, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, 2012. – С. 33-36.
5. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища».
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок використання земель водного фонду від 13 травня 1996 р.
7. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06 1992 р. №2456-ХІІ.
- 8 Яцик А.В. та ін. Методика упорядкування водоохоронних зон річок України / Яцик А.В. та ін. – Київ: УНДІВЕП, «Оріяни», 2004. – С. 9.
9. Стаття 50 Конституції України.

Abstract The study is devoted to issues of the river Dnieper water area bottomland: construction of Kanev storage reservoir, irregular dense site development, discharge of sewage, etc. Measures have been worked out to establish ecological balance based on integrated approach. **Key words:** inundation of bottomland, seasonal low water, Kanev storage reservoir, dams, site development, sanitary protection zone, riverside strip.

Аннотация Рассматриваются проблемы акваторий поймы р. Днепр: строительство Каневского водохранилища, бессистемная плотная застройка, сброс в реку неочищенных стоков и т.д. Определены мероприятия по восстановлению экологического равновесия, которые необходимо осуществлять комплексно. **Ключевые слова:** затопление поймы, межень, Каневское водохранилище, дамбы, застройка, водоохранная зона, прибережная защитная полоса.